

Kad kreneš, sve je lako

Svjetskog putnika, osječkog vagabunda, snimatelja mnogih filmovima i serija, **Vjerana Hrpku**, uhvatili smo na povratku s Madagaskara, gdje je snimao za humanitarnu organizaciju *Aga Khan Development Network*, s kojom će zasigurno proputovati i ona dva preostala kontinenta koja još nije proputovao – Australiju i Južnu Ameriku. Svoju strast za putovanjima pretvorio je u posao, tako da svijetom više ne lunja probušenih cipela i bez love... A kako je sve krenulo i gdje je Hrpka sve vagabundio, čitajte u kilometrima koji slijede

Razgovarala: **Stela Jelinčić**

Fotografije: **Ognjen Maravić**

SVILENE NITI SVIH PUTOVANJA

Na promociji knjige i projekciji filma *Odavde do tralala...* Boriša Veličana, Pakistanac Ariebe zapjevao je *Popevke sem slagal i rožice bral...*, pjesmicu koju uglavnom kod nas pjevaju pijani roditelji. Pjesmica mi se konačno svidjela. Čak jako. Naježila sam se, i to od pjesmice koju cijeli život znam. To valjda zbog odmaka, zbog toga što se moja kultura odzrcalila u Pakistancu, pa sam je onda bolje vidjela, možda tek tada doživjela. Tako je i s putovanjima. Zato su ona važna. Važna kad se s njih vratiš, jednako kao i kad ih planiraš, jednako kao dok traju.

Putovanja su drugo ime za slobodu, a putnici slobodnjaci koji nemaju puno, ali puno jesu... Kojima je važnije biti nego imati, jer na putovanju ti stvari smetaju, a u životu ih želiš gomilati. Putnici govore: "Ništa ti ne treba... Samo kreneš i ideš" – jer znaju da će ti na putu uvijek netko pomoći. Cesta ljude spoji, svi pomažu, dijele s tobom hranu i prenoćište.

Zato se, otkad poznajem Hrpku, pitam čime me to fascinira onaj tko je više bio negdje drugdje nego ovdje? Onaj tko od A do Ž može nabrojiti u kojim je sve zemljama bio? Pali li me ta luda glava, taj avanturizam? Je li to podvig? Može li se preko putnika, recimo Vjerana Hrpke, putovati? Ili je putovanje ipak nešto što se mora odraditi osobno? Jer kad taoizam, filozofija puta, tvrdi da se može putovati stojeći, može li se onda putovati i slušajući? Ili čitajući?

Putovanja se redaju, ali u glavi sva ona postoje istodobno. I kad ja, kao slušač Hrpkinih putopisa, putujem s njim, onda ja ne putujem s njim kroz svako pojedino, nego kroz sva putovanja odjednom. Dakle, putovanja idu jedno, pa drugo, pa sedmo... Ali kad ih se sjećamo, sjećamo ih se simultano. Sva su nam istodobno u glavi i ne možemo pomisliti na kanadskih minus četrdeset, a da ne pomislimo na dubajskih plus četrdeset devet. Ne možemo pomisliti na pješčanu oluju u Burkini Faso, a da ne pomislimo na pljusak u Tajlandu... Ili kad se sjetimo prostitutki u Tajlandu, prvo iza toga sjetimo se berberskih žena u indigo-skafanderima. A kad ponovno budemo otišli na ta ista mjesta, onda će ta putovanja biti prožeta onim prvim dolaskom na to mjesto, jer vidjet ćemo u čemu je razlika. Tad ćemo biti svjesni te promjene i, kroz nju, vremena koje je proteklo, i znat ćemo za koliko smo stariji.

Ali ima tu još nešto. Kad Hrpka priča o svojim putovanjima, ja dozivam iz pamćenja svoja. Kad se on sjeti tajlandskih kurvi, ja se sjetim amsterdamskih crvenih izloga. Tako ne samo da su njegova sva putovanja jedno, nego su, baš sva i svačija, tek epizode jednog jedinog, istog putovanja. Jer čovjek je nomad, oduvijek je to bio, a i sad je... Sad tek na ovaj način. Putovanje je

arhetipsko drugo ime za slobodu i u svakom, makar tuđem, lako je sudjelovati kroz priču kao što je i dan-danas *Million Marca* Pola uzbudljivo štivo.

Osim toga, putovanja samo naizgled imaju ciljeve, negdje su oni na samom njihovom kraju, maltene izvan njih, ponekad se tek kraj putovanja imenuje kao njegov cilj. A istinski, putovanja su već sama po sebi ciljevi. Nimalo taoistički zvuče naše narodne mudroserine: *tko leži, ne bježi i kud god pođeš, kući dođeš*, a taoistički bi bio problematičan i zapadnjački epigram *kud god ideš, ideš prema*.

Iako, kad Lao Tse govori o putovanju, on misli na put vrline, i malo je to kompliciranije, ipak put je put. Put je, dakle, u glavi, a ne u nogama. Važno je krenuti, a kad kreneš – sve je lako. Pa makar to bio i put kojim se rjeđe ide.

PUTOVANJA SU BESKONAČNA JER ZEMLJA JE OKRUGLA

Ideja o putovanjima počela je davno, priča mi Hrpka. Negdje u osnovnoj školi kad sam se zakačio na onaj "Opstanak", dokumentarce zbog kojih sam uvijek kasnio u školu. Tada sam skužio da je to ono što me jako pali i bio sam ljubomoran na Magellana, moreplovca iz onog pustolovnog doba kad se putovalo a da se nije ni znalo kamo, kad se nije znalo ni da je Zemlja okrugla.

U trećem srednje otišao sam na svoj prvi *interrail*. Starci su mislili da idem na more, a ja sam im se javljao iz Portugala, iz Škotske... ni ne sjećam se više odakle sam ih sve zvao. Otputovao sam s frendom, bez love. Spavali smo po parkovima i lunjali. Bilo je jako zanimljivo. Onda sam pročitao *U potrazi za Staklenim gradom* Željka Malnara i Borne Bebeke, ljudi koji su ostvarili sve ono što sam ja sanjao.

S Borisom Veličanom upoznao sam se u pivnici i već smo nakon pola sata skužili da želimo na Put svile. Tri mjeseca smo planirali, ucrtavali rutu na kartu, provjeravali ima li ili nema cesta... Onda je došao dan polaska i pičiš... Doviđenja...

Krenuli smo prema Putu svile sa Cvjetnog trga...

A kad kreneš, sve je poslije lako.

Užasno sam zaljubljen u svoja putovanja i nema toga što bi me moglo spriječiti. Baš kao što ovisnik mora uzeti drogu, tako i ja moram na put.

Prva zanimljiva stvar na našem Putu svile bio je susret sa Ćirom Blaževićem u Teheranu. On je tada bio trener iranske reprezentacije, bio je tamo bog, užasno popularan... Naš terenac je jako, jako škripao, kvaruckao se, i Ćiro nam je velikodušno pomogao. Sve smo dobili preko reda, sve na terencu Ćiro nam je preko svih mogućih veza dao popraviti, dao nam još i nešto novca za put.

Inače, ljudima na Orijentu je susretljivost prema putnicima tisućljetna tradicija. Tako je još od doba karavana. Putnike se poštuje i pomaže. Čak voli. I moraš naučiti primati to gostoprinstvo jer to je njihov način života.

Euroljani ne pomažu, cijepljeni su protiv toga, ali zato Azijci – kojima je to u krvi jer su nomadski narodi – oni će vam dati i srce i dušu. Kad sam se vratio s putovanja, osjećao sam da su mi oni svojim trudom i dobrotom nabili komplekse. Smatram se dobrim čovjekom, ali to što oni rade, to je nemjerljivo... Recimo, u sjevernom Pakistanu, blizu granice s Indijom, u cybercafeu u Lahoreu upoznamo mladića koji nas pozove da prespavamo u studentskom domu... On studira medicinu i cijelo selo odakle je plaća mu studij. Bili smo kod njega dva dana i dogovorili se da ćemo na povratku iz Kine s njim otići u njegovo selo na neku ogromnu feštu. Ali zapeli smo malo duže u Kini i kasnili jedno dvadeset dana... Dođemo ipak do njega u studentski dom, on nas izgrli i izljubi, sretan što nas vidi, što smo živi i zdravi prešli Himalaje, ali kad smo spomenuli feštu u njegovom selu – on počne plakati. Tužan, plače k'o kišna godina... Jedva izvučemo iz njega da on sutradan ima jedan od najvažnijih ispita i da će ga zbog fešte otkazati, ali da mu to teško pada jer cijelo selo plaća za njegov studij i da zato plače. Onda mi nismo htjeli ni da čujemo da on otkazuje ispit i nastane tako teška drama. Na kraju ga jedva uspijemo nagovoriti da ostane u Lahoreu, a da mi odemo na feštu u njegovo selo. Onda je on nazvao u drugo selo, jer u njegovom nitko nema telefon, da jave njegovima da ćemo mi sutra krenuti i k njima stići za dva dana. Uglavnom, na kraju, fešta je bila fenomenalna, totalni urnebes. Primili su nas kao kraljeve. To siromašno selo gdje ljudi žive u kolibama od blata, ti ljudi kojima sreću i radost vidiš u očima, koji su jednostavno zadovoljni s malim, kuhali su nam najbolju klopku, izvukli krevete na cestu. Sjedili smo na krevetima koje oni zovu *čarpaj*, što znači četiri noge, mi s muškarcima i dječacima svih dobi, bez žena, naravno, i pričali priče. Iz drugog sela su doveli učitelja engleskog koji je prevodio... Tu velikodušnost nikada neću zaboraviti.

Putna nervoza, nepredvidivost, zagonetnost i izazovnost putovanja valjda izazivaju ono lučenje adrenalina i prije samog putovanja. Znam se iznenada odlučiti za neki put. Starci su već navikli na to. Kad sam starome rekao: "Hej, ja idem u Kinu", on je samo digao pogled i pitao: "Imaš love?" Na moje: "Imam" samo je rekao: "Okej onda." Brinu se oni, naravno. Mama to više pokazuje... Ali navikli su već. Zadnji put kad sam krenuo u Indiju samo sam ih nazvao i rekao: "Sori, mama, zaboravio sam ti reći, idem sad u Indiju, na aerodromu sam..." A ona je rekla: "Pa da, naravno, tebi je to kao da ideš u Konzum." A otići u Pakistan

i na Himalaje poprilično je komplicirano i nimalo slično odlasku u Konzum. Cijela je lepeza iskušenja. Ključna stvar je da kad ulaziš u neku drugačiju kulturu, tradiciju, moraš napuhanu Europu ostaviti pred vratima. Trebaš prihvatiti kulturu zemlje u koju dolaziš. I kad ljudi osjete tu tvoju nepristranost, kad se zanimaš za njih i uvažavaš njihovu posebnost, a ne prodaješ svoju filozofiju, onda se oni otvore i sve je okej. Kulturne razlike su velike i puno je sitnica na koje trebaš paziti. Ako, recimo, djevojka dođe u Iran, treba nositi maramu na glavi, mrzila ona to ili ne, jer tamo sve djevojke nose marame. Ima milijun takvih stvari. U muslimanskom svijetu nećeš nikad okrenuti đon prema nekome – jer je to strašno nekulturno. U Pakistanu i Iranu ne rukuje se sa ženama. Tamo se vrlo obzirno treba odnositi prema ženama. U Iranu se na ulici ni ne priča sa ženom. Par puta sam neko žensko pokušao pitati gdje je nešto, pa su me gledale u čudu što sam im se uopće obratio. A obredna pozdravljanja i rukovanja su posebna priča. U Pakistanu se općenito rukuje na način koji mi zovemo *deadfish* rukovanje, ono, kao mrtva riba. Ne čvrst nego mlitav stisak. U Iranu kad nekome digneš palac u zrak to je užasno nekulturno, to je maltene kao kad ovdje nekom pokažeš srednji prst. U arapskom svijetu, u Dubaiju, u Abu Dabiju, kad bi temperatura prešla četrdeset devet stupnjeva – po zakonu nitko ne bi bio obavezan raditi. Zato službeno tamo nikad temperatura niti ne prijeđe četrdeset devet stupnjeva... To je njihova sitna *bijela laž* kojom vlast obmanjuje podanike. Ali čak i kad se radi, to je kao da si na *sjesti* i teži oblik rada je podizanje šalice sa stola dok piješ kavu. Konobar ti stalno ulijeva kavu u male šalice, i pinkicu kave ti natoči, ali on će ti nalijevati takvu pinkicu sto puta ako mu ne kažeš da ti je dosta ili ako mu mahanjem šalicom ne daš znak da prestane. Nadalje, recimo, kad dođeš u nečiju kuću, Kur'an se ne dira, iako ga uglavnom drže na nekom vidljivom mjestu. Jednom sam posegnuo za njim, ali su mi uljudno rekli da je to njihova sveta knjiga i da me mole da je ne diram. U tim je krajevima najgore biti nevjernik. Nemaju oni ništa protiv katolika, ali nevjernike stvarno ne razumiju. To zvuči komplicirano, ali se s vremenom navikneš.

Što se tiče tih kulturalnih razlika, bilo je i tragičnih nesporazuma. Pričali su mi da su u sjevernom Pakistanu ubili dvoje američkih turista koji su se ljubili na cesti. Muž i žena strasno su se ljubili, domaćini su im objasnili da se to ne pristoji, ali oni su bahato nastavljali dalje. Ispala je frka, tučnjava, tko zna što, i na kraju su ih ubili. To je grozno za čuti, ali grozno je čuti i da su ti ljudi ignorirali upozorenja o zemlji u koju idu, morali su znati kamo idu i kako se u toj zemlji treba ponašati.

Uvijek na Orijentu osjetiš neku prisutnost Zapada – gdje god se okreneš vidiš kako im je Europa donijela puno dobra, ali još više zla. Tužno je kad vidiš da ljudi nemaju što jesti i piti, a moraju kupovati Nestle vodu za piće ili Coca-Colu. Tako je i s mobitelima. Monopol je ušao i u te najzabačenije krajeve svijeta i crpi lovu nemilice.. Zbog toga se nekad osjećam grozno, osjećam krivnju. U ime bijelog čovjeka ljut sam kad vidim da zapadnjački način života ulazi u sve pore tog svijeta... Vječno je pitanje treba li intervenirati. Evo, sad su u Amazoni pronašli pleme koje nikada nije bilo u dodiru sa Zapadnom civilizacijom. Gađali su helikopter strelicama, a sad će tamo doći National Geographic i snimiti o njima dokumentarac.

Često je poluga penetracije u taj Treći svijet religija.

Ne volim agresivne religije kao što je naša ili muslimanska.

To što me pitaš jesmo li se čega bojali na putu, govori o klasičnoj intrigi koju putovanja, kad ih nekom prepričavaš, izazivaju. Nikad se nisam bojao za svoj život. Nije da ne znam za strah, naravno, koječega se bojim, ali ne bojim se smrti. To mi je potpuno beznačajna stvar. Nisam se bojao ni kad sam bio s Talibanima naoružanim do zuba. Čudno je, ali straha nema. S takvim nekakvim najgorim frajerima uvijek smo se dobro skompali. Jer oni skuže da si ti tamo došao iz čiste zajebancije. Tako nakon jedne napete situacije, spusti Taliban kalašnjikov na zemlju, skuha nam čaj – i onda on na urdu jeziku, a ja na hrvatskom, pričamo satima, dosita se napričamo. Ne znam kad sam se tako lijepo napričao s nekim kao s tim Talibanom. Najviše me je bilo strah u nekom selu u Pakistanu gdje je bilo oružja kao u priči – tamo kupuješ kalašnjikov kao što mi ovdje kupujemo kutiju pljuga... A opasne su i posve prirodne stvari. Jednom na Himalaji surva-lo se pola planine na cestu pred našim džipom. Snimio sam to, naravno, ipak sam snimatelj, pa mi je to dobro došlo. Ne možeš, jebiga, film napraviti od ljubavi prema cvijeću, treba ti napetost, događaj, adrenalin.

Kad se bojiš, bojiš se problema. A njih bude i gdje ih najmanje očekuješ. Velemajstor za probleme je birokracija. Tako su nam na granici Turske i Irana jednostavno zaplijenili auto, zbog bojazni da ga ne preprodamo... Prošla su četiri dana čekanja i kampiranja na granici dok nas na kraju nisu propustili.

A o nesporazumima zbog jezičnih zapreka u komunikaciji da ti i ne pričam.

Često se događalo i ono klasično komunikacijsko čudo da nekoga pitaš za smjer, a taj ti objašnjava na svom jeziku. Kad vidi da ga ne razumijemo, čudom se on čudi, pa počne govoriti polako, kao da ćemo tako bolje razumjeti. Ali začudo, odjednom i shvatiš što čovjek govori. Ono što ne razumiješ u njegovu jeziku

shvatiš nekim neverbalnim kanalom. Gledaš čovjeka u oči i razumijete se.

Skoro da se najviše bojiš da se ne razboliš, da ne popiješ vodu iz nekog potoka u kojem su tko zna kakve bakterije. Sve ti izgleda čisto, ali se zaraziš. Bed je kad se to dogodi obojici. Proljev, jebiga. Treskavica, temperatura. Onda ti u liječenju prođu dva tjedna. Zahodi su tamo užasni, pa obavljaš one stvari u prirodi. Poslije Turske papira nema ni za pisanje, a kamoli za sranje. Papir je luksuz. Rješavaš to pranjem. Zato se na Istoku hrana prihvaća i jede isključivo desnom rukom, jer se lijevom pereš. I novac se daje desnom rukom. Što se dogodi kad zaboraviš da je važno što kojom rukom radiš – dobro pamtim iz Afrike. U Obali Slonovače fotkao sam se za vizu, pružim ženi novac i da ću otići, kad se ona stane derati za mnom. Popizdila je. Pomislio sam da joj nisam dao dovoljno love, ali ne, problem je bio što sam joj lovu pružio lijevom rukom.

A kad smo već kod ruku... Pakistanci se uz poljupce, cmakanje i grljenje, vole i tapšati. Tamo je uostalom potpuno normalno i da se muškarci drže za ruke dok šecu ulicom. Generalno, ali i na prvi pogled, na Istoku vladaju patrijarhalni kulturni obrasci, muška kultura, pa je tako u toj kulturi normalno da muškarci prijateljski razmjenjuju nježnosti. Tako ti se oni nježno drže za ruke dok šecu ulicom, grle se... Intimni su. Ali je to prijateljski, to nisu gej-manire. A opet, znaju se oni i surovo pomlatiti, žestoko sukobiti. Vade se tada i mačete... Sve je na Istoku jako strasno... I ljubav i mržnja. Tako je to širom tog Trećeg svijeta. Nedavno sam bio na Madagaskaru kad su se na proslavi lokalnog nogometnog kluba potukle djevojke... Takvo što nisam nikad vidio.

Kad si na putu, bez prestanka si izložen iznenađenjima. Znalo se i gladovati. Stojiš pred slastičarnicama i sliniš. Događalo se i da jedemo svaki drugi dan. Kako i da bude drugačije kad smo se, prijatelj i ja, na neki put od mjesec dana zaputili s po dvjesto maraka. A i svašta smo na tim putovanjima jeli. Jeo sam u Tajlandu i pohane mrave. Jako su slani. Ima tamo i žohara i skakavaca za pojesti. Serviraju ti ih kao kokice u škarniclima.

Samo u jednom iskustvu me je Boris Veličan totalno nadmašio. U pješačenju. On je od Petrograda do Pariza išao pješke.

Pitaš me kako su nas oslovljavali? Tko da zna kako su nas sve oslovljavali, nismo mi znali sve finese tih jezika. Možda je bolje i da ne znamo baš sve što su nam govorili.

U jednom selu su me zvali Mr. Pen... Sva su djeca išla u školu, ali nisu svi imali olovke. Sva sreća da sam ih sa sobom imao punu vrećicu, sponzor nam to uvalio. Na kraju mi je bilo žao što ih nismo imali i cijelu vreću – koliku su dječju radost te olovke izazvale.